

ЧЕТИРИ ДЕЦЕНИЈЕ ОД ДОЛАСКА ДРУГА ТИТА НА ЧЕЛО ПАРТИЈЕ

Веселинка Малинска

ОД БЕОГРАДА ДО УЖИЧКЕ ПОЖЕГЕ, СЕПТЕМБРА 1941.

Као што је познато, после окупације земље 1941. године, друг Тито је, од маја до септембра, живео илегално у Београду, одакле је руководио припремама за устанак народа Југославије и првим оружаним акцијама партизанских јединица. Из Београда је одржавао везе с руководством устанка у целој земљи и, као командант Главног штаба народноослободилачких партизанских одреда Југославије, издавао ратни билтен Штаба. У лето, када је у западној Србији, борбама партизанских одреда, створена пространа слободна територија, Тито је донео одлуку да руководство устанка оде на терен и да непосредно руководи политичким акцијама и ратним операцијама.

Да би се одлука о Титовом одласку из окупираног Београда на слободну територију спровела, било је потребно предузети многе мере. Организовано је обезбеђење и припремљене лажне легитимације за путнике. У пратњи друга Тита били су један православни поп са четничком легитимацијом Јаша Рајтер, који је имао легитимацију фолксдојчера и био наоружан, и ја. Све је било предузето да путовање изгледа фамилијарно, неупадљиво. Одређен је и датум поласка 16. септембар.

Мени је задатак био саопштен 15 септембра, пре подне, у млекари у Француској улици број 5. Ту су ме курири Покрајинског комитета КПЈ за Србију налазили да ми пренесу поруке за састанке или путовања.

„Буди сутра у 9 часова испред железничке станице, путоваћеш за Ваљево и водићеш једног друга”, саопштила ми је Милада Рајтер. Она ми је понекад преносила поруке и са њом сам се познавала још отпре рата са разних политичких акција. „Лепо се обуци и дотерај да не будеш сумњива”, рекла ми је, „јер тај друг је одговоран. Сутра ћу ти донети адресу и лозинку за Ваљево”.

Пре рата сам живела и радила у Београду где сам студирала на Економском факултету. Била сам члан београдске партијске организације и после окупације наставила рад у њој. Од јула 1941. године постала сам партијски курир Покрајинског комитета КПЈ за Србију и стално сам путовала из Београда у унутрашњост Србије, носила писма и други партијски материјал, или водила илегалне партијске раднике на заказане везе. Најчешће сам путовала за Ниш, Краљево и до Београдског партизанског одреда, који је у то време оперисао у непосредној близини Београда.

Може се рећи да сам имала довољно курирског искуства, испробану технику и стил рада. У извршавању задатака сам се осећала сигурном, па сам се мирно припремала и за предстојеће путовање, претпостављајући да ће оно бити као и једно од многих дотада обављених.

Сутрадан, 16. септембра, на време сам дошла пред железничку станицу. Ту ме је чекала Милада Рајтер. Казала ми је адресу на коју треба да се јавим у Ваљеву и лозинку помоћу које је требало да се повежем са тамошњим окружним комитетом. Мој задатак се састојао у следећем: да путујем са „одговорним другом“ до Ваљева, да се тамо повежем са Окружним комитетом, да на вези „предам“ друга кога водим, па да се првим возом вратим у Београд. Таквих курирских путовања већ сам имала неколико, па нисам очекивала да ће, због многих околности, ово испасти сасвим другачије од дотадашњих.

ПРВИ СУСРЕТ — НАЈСНАЖНИЈИ ДОЖИВЉАЈ

Пошла сам с Миладом у хол железничке станице. Тамо је било доста света: људи и жене с корпама, торбама и коферима, у потрази за храном или за трговином, а можда и због друге невоље, зато што у то време путовање није било задовољство и забава. Било је много и оних у жандармским, полицијским, четничким и немачким униформама. Сигурно је било и доста агената у цивилном оделу. У холу је стајала једна група у којој сам препознала Даворјанку Пауновић из Дома студената и Јашу Рајтера, брата Миладиног. С њима је разговарао средовечан, елегантно и лепо одевен човек, поред чијих је ногу био спуштен кожни кофер. Са њим ме је Милада најпре упознала.

Ова слика у холу железничке станице никада ми није избледела из сећања. И данас у мени непосредно и дубоко живи утисак који је Тито у том тренутку оставио на мене. Пре свега су то били његово природно држање, његов продоран поглед, који као да увек нешто казује и саопштава, његов осмех, начин обраћања. Тај први утисак слободног и одлучног Титовог понашања потврдиће ми се и на целом путовању и остати у дубоком сећању као најснажнији доживљај.

НА ПУТУ ЗА ВАЉЕВО

Не треба заборављати да је Тито тако мирно и сталожено разговарао са својим пратноцима у холу железничке станице у Београду 1941. године, у време када је у том граду и у земљи беснео терор немачких окупатора и њихових домаћих слугу. То је било време када су Гестапо и Специјална полиција водили жестоку хајку против комуниста и против свих патриота, предузимајући свакодневно блокаде, рације и хапшења. На сваку нашу акцију непријатељи су одговарали драконским мерама.

Међутим, стање није било тешко само за нас. За Немце и њихове домаће слуге бивало је све теже. Они су били туђе тело у граду и све мање су могли да држи широки фронт с патриотима, антифашистима и Партијом која је била чврсто је јединствено организована и руковођена.

. . . Попели смо се у воз за Чачак. Ја сам села одвојено од групе, јер сам увек тако путовала када сам некога водила. Било је правило да, пошто се пре поласка на пут упознам са другом кога водим, до одређеног места свако путује за себе. Када бисмо стигли, кратко уисмо се договорили где да ме чека, а ја сам журила да стигнем на добијену адресу и уговореном јавком да успоставим везу с комитетом. Затим, када би било све у реду, заједно смо ишли на заказано место. Сматрала сам да ћу и овога пута задатак тако обавити.

Међутим испало је сасвим другачије. Починјало је једно од мојих најинтересантнијих и најузбудљивијих курирских путовања по окупираној и слободној територији. У ствари, од самог почетка тог путовања „одговорни друг“ је целу ствар узео у своје руке, али ја сам то откривала тек постепено у току путовања. Све више је почело да ми постаје јасно да Титов циљ није путовање у Ваљево већ да он стално настоји да сретнемо партизане. Адреса и јавка за Ваљево била су у ствари, веза за случај да нам се путем не укаже прилика да наиђемо на неку партизанску јединицу.

Тако рећи одмах по поласку воза из Београда, Тито ми је послао поруку да се придружим њиховој групи. То ми је изгледало колико необично толико и нецелисходно, нарочито због тога што ми није било речено да треба да будем у групи. Међутим, поступила сам као што је „одговорни друг“, односно друг Тито, тражио. Ипак, ни једног тренутка нисам губила из вида да сам курир и да је овај друг један од одговорних, један од руководилаца. Претпостављала сам да је њему мој задатак познат и да хоће да има преглед свих који путују са њим.

До Чачка је све ишло без тешкоћа. Наша група се ни по чему није разликовала од осталих путника. Чак смо изгледали некако стегнути, грађанскији од многих других. По изгледу, нико не би могао рећи да нисмо „мирни“ и „солидни“ грађани. Само онај ко би нас лично познавао (а сви смо ми, неко више

неко мање, били познати полицији из затвора или из демонстрација) препознао би у тим „мирним“ и „солидним“ грађанима — комунисте и револуционаре.

БРЗО РЕАГОВАЊЕ ПРЕД АГЕНТОМ

На чачанској станици, где је требало да променимо воз за Ваљево, управо се то готово — и догодило. На изласку с перона, пред улазом у чекаоницу, кроз коју је требало проћи да би се изашло у град, један предратни полицијски агент, Љубиша Малишић, који ме је својевремено у Скопљу хапсио и протеривао у Куманово — с још једним полицајцем, прегледао је личне карте путника. У западној Србији се у то време био распламсао партизански устанак и у свим насељеним местима и на путевима окупатор је увео строгу контролу кретања. Једина могућност у том тренутку да избегнем сусрет са агентом који ме је добро познавао била је да му, колико је могуће неупадљивије, окренем леђа и да покажем легитимацију другом полицајцу. Тако сам и учинила и срећно прошла контролу. И Тито је са својом пратњом прошао контролу без тешкоћа.

Када смо изашли из станице и у једној кафани сели да се одморимо и сачекамо полазак воза за Ваљево, саопштила сам Титу о избегнутом сусрету са познатим агентом. Он је одмах донео одлуку да у Чачку не улазим у воз за Ваљево, него да Јаша Рајтер и ја узмемо фијакер и колима се превеземо до прве железничке станице према Ваљеву и ту се прикључимо групи. Тако смо и поступили, а када смо се у станици Трбушанима нашли с Титом и његовом пратњом, дознали смо да је на чачанској станици воз за Ваљево био детаљно прегледао и да су свим путницима биле контролисане личне карте и пртљаг. Као што сам дознала у једној прилици, Тито је на том путовању имао легитимацију четничког војводе.

Тако смо срећно стигли у Ужичку Пожегу у којој смо прекинули путовање. Тај прекид сам прихватила као нешто о чему одлучује „одговорни друг“. Још сам се надала да ћемо следећег дана стићи у Ваљево. На крају путовања, међутим, постало ми је јасно да је застајање у Ужичкој Пожеги било планирано због тога да се пут до Ваљева пређе колима а не возом, јер је тако било више шанси да се негде на планинама којима пролази колски пут сретну партизани.

СУСРЕТ СА ПАРТИЗАНИМА

Одсели смо у хотелу у Ужичкој Пожеги. У ресторану хотела у којем смо вечерали за столовима је било Немаца и недићеваца. У граду, у којем је увече био на снази полицијски час, с времена на време су се чули пуцњи којима су окупатори хте-

ли да заплаше народ, а у ствари су тиме настојали да растерају властити страх.

Када смо се нашли у хотелској соби у којој је требало сви да преспавамо, могли смо, напослетку, слободно разговарати. Тито, за кога још нисам знала ко је, понашао се природно и слободно. Ми остали смо били стегнути, готови да обучени преспавамо ноћ, а он се понашао као да је најлегалнији гост у хотелу. Такво понашање ме је и збуњивало и одушевљавало. Могу рећи да је то био мој други снажан утисак о Титу. У његовој хладнокрвности и, очигледно, добром расположењу, и док смо вечерали и, нарочито, у хотелској соби, осећало се да Тито не признаје нелегално стање у коме смо се налазили.

Соба у Столицама где је одржано познато војно саветовање
26. IX 1941. године

У том разговору Тито ме је, у једном тренутку, упитао одакле сам. Кад је чуо да сам из Куманова, из Македоније, почео је живо да говори о стању партијске организације у Македонији, о Шарловом издајству, о мерама које су предузете за

почетак оружаног устанка. То је за мене било не само ново и непознато, јер у Македонији нисам живела од 1937. године, него је представљало и откровење што овај „одговорни друг“ о тим стварима са мном тако разговара. Наиме, у условима нелегалности и конспирације у којима се развијала партијска активност, била сам навикнута на то да слушавам или дознајем строго дозирање информације. Често је то било проузроковано чињеницом да су се неки партијски руководиоци тешко прилагођавали слободнијем, незавереничком општењу са партијским чланством. С Титовим доласком на чело Партије, 1937. године, метод рада и начин понашања у Партији и у том погледу су се изменили и демократизовали. Слушајући Тита те ноћи у хотелској соби у Ужичкој Пожеги доживела сам то на убедљив и најлепши начин.

„ОВЕ ЖРТВЕ МИ ЋЕМО ОСВЕТИТИ“

Сутрадан, изнајмљеним колима са коњском запрегом, пошли смо из Ужичке Пожеге према Ваљеву. Када смо прошли Косјерић, на самом изласку из тог месташца, лево од пута, видели смо групу сељака поред десетак свежих гробова. Тито је зауставио кола, сишао с њих и упутно се сељацима. Питао је чији су гробови. Сељаци рекоше да су Немци пре два дана на том месту стрељали групу мештана из Косјерића и становника оближњих села ради одмазде за једног погинулог немачког војника. Тито је пажљиво слушао док су говорили, затим је кратко ћутао и онда је, док су сви гледали у њега, одлучно рекао: „Ове жртве ми ћемо осветити“.

Тачно је тако рекао: ми. Сељаци нису питали који су они које је овај непознати путник назвао ми, увршћујући и себе међу њих. Али, тренутак је био такав да су енергичност с којом је Тито сишао с кола, заинтересованост с којом је питао шта се десило, одлучност којом је саопштио свој став — деловале као нешто што је само по себи препознатљиво и јасно.

Попели смо се у кола и наставили пут према Ваљеву.

Уз пут придружио нам се један путник. Сазнали смо да је из Словеније, досељеник у те крајеве. Тито је са њим, док смо се возили, отпочео отворен и слободан разговор о окупацији и неопходности борбе против фашистичких окупатора. Његов саговорник се није у свему слагао са Титом и спорно се са њим, можда и зато што није сматрао целисходним да свој стварни став износи у једном случајном сусрету. Тито је, међутим, своје погледе износио отворено, сугестивно убеђивао саговорника у оправданост својих ставова.

Сапутник нас је убрзо оставио и ми смо се већ приближавали Ваљеву. На око пет-шест километара од града, на путу поред једне кафане, срела нас је и зауставила четничка патрола.

Док смо ми силазили с кола и улазили у кафану, Тито је питао двојицу из патроле где им је командир, саопштавајући им да хоће да разговара са њим. Тито је то говорио тако ауторитативно да је онима из патроле било логично да командир треба да дође. И убрзо се командир заиста нашао у кафани. Тито је у једном углу крчме почео да разговара с њим. Даворјанку, Рајтеру и мени пришао је један од четника и питао нас куда идемо. Кад смо казали да путујемо у Ваљево, питао је: зар се не плашимо Немаца, који су у граду. Како смо били близу Ваљева, проценили смо да су четници које смо срели сигурно под командом Косте Пећанца, који је већ јавно сарађивао са Немцима. Закључили смо да ови овде осигуравају прилаз граду. Схвативши да четник хоће да нас испровоцира, а знајући да Рајтер има легитимацију фолксдојчера и да, као такав, и путује у групи, рекла сам: па овај господин је Немац. Четник се прво изненадио, а затим покушао да упита за мишљење командира. Али, овај му је дао знак руком да је све у реду, што је значило да је Титов разговор уродно плодом и да нам четници неће правити сметње.

Пошто је Тито завршио разговор с четничким командиром, сели смо сви за дугачак сто. Убрзо је дошао у кафану млад партизан, који се поздравио са Титом и рекао да можемо поћи. Он нас је одвео у оближње село, у којем смо ручали и одморили се у сеоској школи.

У КОЛУБАРСКОЈ ПАРТИЗАНСКОЈ ЧЕТИ

Тако је, напослетку, успостављена веза с партизанима. Путовање за Ваљево сасвим је отпало; није више било разлога да се иде тамо. За мене је остајало да чекам да ми „одговорни друг“ каже када да се вратим. Још нисам знала да је то Тито.

Из школе смо са младим партизаном пошли у Штаб Колубарске чете Ваљевског партизанског одреда, који се налазио у суседном селу. Тамо смо вечерали и преспавали. Комесар чете Стево Сингер био је говорљив и весео човек. Тито је са нескривеном радозналостију и задовољством слушао његова причања о борбама чете и смејао се из свега срца када је комесар у причу убацивао шале из партизанског живота.

Цео сутрашњи дан провели смо у Штабу Колубарске чете, чекајући да се врати курир који је био послат до Штаба Ваљевског партизанског одреда да јави о Титовом доласку. Тито је још од раног јутра почео да ради: разговарао је са људима из Штаба који нису били на борбеном положају, са сељацима који су долазили због неких потреба, интересовао се о свему што је било у вези са акцијама чете, о расположењу народа и о животним приликама на селу.

ДОЗНАЛА САМ КО ЈЕ „ОДГОВОРНИ ДРУГ“

Тог јутра је заседао Народноослободилачки одбор села. Решавао је, између осталог, и спор између двојице сељака. Случај је изванредно заинтересовао Тита и он је, после заседања Одбора, дуго коментарисао његов рад. Придавао је нарочити значај чињеници што су двојица сељака дошли у Одбор да им реши спор, а нису отишли да то ураде у суду у Ваљеву, који је био саставни део окупаторског режима, односно, режима окупаторског слуге Недића. „То што се сељаци обраћају нашем Народноослободилачком одбору и за такве ствари“ — закључивао је Тито у разговору са друговима из Штаба Колубарске чете — „значи да народ већ признаје наше одборе као органе власти, као саму власт.“

Кућа у Робајама

У пратњи једне партизанске десетине, из Штаба Колубарске чете, следећег дана отишли смо у Штаб Ваљевског одреда. Одатле је бригу о даљем путовању друга Тита преузео на себе Милош Мишић, политички комесар Одреда.

Тек ту, у Штабу Ваљевског партизанског одреда, из обраћања Милоша Мишића Титу, дознала сам ко је „одговорни друг“ у чијој сам пратњи била као партијски курир. Изненађење за мене у том тренутку није било мало, али у мојој свести то

ипак није одјекнуло толико неочекивано. Јер, када сам чула речи „друже Тито“ то ми је зазвучало чак сасвим природно и одговарало је мојој већ створеној представи о човеку са којим сам путовала, човеку који је изгледао толико обичан, а у исто време, толико посебан и не као остали.

У околини Крупња, у једном селу, Тито се састао са другим члановима партијског и војног руководства који су, другим путевима и на друге начине, били већ стигли на ослобођену територију.

Ту смо се Рајтер и ја опростили са Титом и са Даворјанком. Требало је да се вратимо у Београд, на своје редовне партијске задатке. Пре него што се поздравио са мном, Тито ме је питао како издржавам на оваквим путовањима и зашто немам прикладније ципеле за терен. „Када стигнеш у Београд“, рекао ми је, „кажи друговима да ти купе високе ципеле, у њима се лакше путује.“

У том тренутку нисам могла да му објашњавам да је мој задатак био да путујем возом и да ми је било речено да за такво путовање будем прикладно обучена.

Такав је и тада био Тито, пажљив према свима, човек који у кругу свог интересовања и пажње истовремено држи и најважније политичке проблеме и најсвакодневније људске потребе, који у свом срцу револуционара има увек људску меру за све оно што се дешава око њега.

СУСРЕТИ У УЖИЦУ И КУМРОВЦУ

Тако је прошао мој први сусрет са Титом, септембра 1941. године.

По повратку у Београд наставила сам свој курирски рад. Негде половином октобра добила сам од Покрајинског комитета КПЈ за Србију задатак да однесем једно писмо другу Титу у Врховни штаб. Рекоше ми да ће ме на путу пратити Јаша Рајтер, који је као „фолксдојчер“ био одлична заштита у оваквим приликама. Где се у том тренутку Врховни штаб налазио није могао знати. Правац је био: партизанске јединице, слободна територија.

Од Београда, нешто возом, нешто идући пешице од села до села, прво смо стигли у Штаб Посавског партизанског одреда. Одатле је већ било лако. Из Штаба нам дадоше везе за село до Штаба Ваљевског одреда, чији је командант био Драгојло Дудић. Ту смо дознали да је Ужице слободно и да се Врховни штаб налази у њему.

Када је дознао да идемо у Врховни штаб, Драгојло Дудић нам је дао аутомобил до Ужица. После дугог пешачења возња аутомобилом била је право уживање. Са веселим возачем, који

је све време певао, путовање је прошло брзо и пријатно. Пред вече смо стигли у Ужице и одмах се јавили Народноослободилачком одбору и Команди места који су били смештени у центру града. Из Команде су јавили у Врховни штаб телефоном да је стигао курир из Београда. Ускоро је у Одбор дошао Иво Лола Рибар. Рекла сам му да носим писмо другу Титу, на шта ми је он, без много објашњавања, рекао да му дам писмо. Наравно, дала сам му писмо, али Рајтер и ја писмо могли сакрити разочарење због таквог стицаја околности. Путујући за Врховни штаб били смо сигурни у то да ћемо се опет срести с Титом, с којим смо недавно били неколико дана заједно. Вероватно примећујући да сам му уз гест извесног колебања предала писмо, Иво Лола Рибар ме је упитао: „Имате ли нешто усмено да пренесете?”

У ВРХОВНОМ ШТАБУ

На нашу жалост, нисмо могли потврдно одговорити. Наш је задатак био задатак поштарџије и све што смо преносили стајало је у писму које смо већ предали. Но, из нашег држања се могло схватити да бисмо желели нешто да кажемо.

Да ли је Лола наслутно нашу жељу да видимо Тита и то му рекао, или је друг Тито, веран свом методу непосредних контаката с људима, сам пожелео да нас види, нисмо могли да знамо, али већ следећег дана било нам је саопштено да Тито хоће да разговара с нама. Наша радост је била схватљива. Ми смо се већ осећали блиски и слободни с Титом и у томе погледу се ништа није изменило ни сада када смо га видели у Врховном штабу и — за разлику од пре месец дана — у униформи врховног команданта.

Чекајући сусрет, били смо у недоумици шта да кажемо ако је Титу пренесено да имамо и усмену поруку, а ми је, у ствари немамо. Али, већ прве Титове речи распршиле су та наша страховања — њему је било сасвим јасно да ми напосто хоћемо да га видимо. Био је расположен и у разговору са нама остао је више од једног сата. Интересовао се како је у окупираном Београду, како смо и којим путем стигли до Ужица, шта смо све видели уз пут. Нарочито су га занимале диверзантске акције у Београду, које су у то време биле бројне, као и то какав је живот и какво је расположење народа у Београду. Није заборавио да нас пита ни то како смо смештени у Ужицу. На крају нам је рекао да причекамо одговор за Београд.

Чекајући одговор на писмо које смо донели, остали смо неколико дана у ослобођеном Ужицу.

После неколико дана, Иво — Лола Рибар је дошао у Одбор и предао ми писмо за Београд. При томе ме је замолио

да када стигнем у Београд одем у познату апотеку Трајковића код Споменика и да Трајковићу пренесем поздраве за његову ћерку Слободу, да кажем да је Лола добро, да је жив и здрав. То сам, наравно, и учинила већ следећег дана по повратку у Београд.

Од Ужица смо пошли партизанским возом који је саобраћао на слободној територији. Сећам се да су телефоном из Одбора, одакле смо Рајтер и ја пошли, јавили службеницима на железничкој станици да нас причекају. Возни ред је тих дана подешаван и према потребама извршавања конкретних задатака.

Прелазећи са слободне на неослобођену територију, са Рајтером сам се приближавала Београду.

У ТЕРЕТНОМ ВОЗУ ДО БЕОГРАДА

У једном тренутку, уморни од дугог пешачења, идући поред пруге да бисмо скратили пут, видели смо да нам се приближава један теретни воз, који се кретао доста споро. Учинила нам се привлачна могућност да наставимо пут тим возом. Машинисти смо дали знак да заустави. На наше изненађење и радост, он је зауставио воз и нас двоје смо се попели у један празан теретни вагон. Тако смо стигли до Београда.

Међутим, када је воз улазио на перон београдске железничке станице, приметили смо да су станицу блокирале немачке патроле и да цео воз прегледају. Нисмо могли сићи док се не прегледа и наш вагон. Када је немачка патрола дошла до нас, Рајтер јој је дао своју легитимацију фолксдојчера, а за мене је на немачком рекао: „Госпођица је са мном”. Војник који му је прегледао личну карту погледао ме је, поздравно и рекао да смо слободни.

У том тренутку писмо Врховног штаба било ми је сакривено у недрима. Следећег дана предала сам га Благоју Нешковићу, тадашњем секретару Покрајинског комитета КПЈ за Србију.

То су била моја два курирска сусрета с другом Титом 1941. године.

После ослобођења сам више пута имала прилику да се, као члан делегација, сретнем и поздравим с Титом, али никада ми није било згодно да му се сама обратим. Приликом сусрета првих година после рата, чинило ми се да ме препознаје, али у то нисам била сигурна. Напоследку, мислила сам, он се с толико људи срео у рату, пре и после рата, да је заиста немогуће очекивати да се сећа свих. У мени је, наравно, живела жеља да ми се укаже прилика да га питам о путовању на слободну територију и да му кажем да сам тада била с њим као партијски курир. У тренуцима када бих на скуповима грађана, омладине на-

рочито, говорила о сусретима са Титом и када би ми неизбежно поставили питање да ли сам се после рата срела са њим као његов партијски курир из 1941. године, та моја жеља је оживљавала с посебном снагом.

36 ГОДИНА ПОСЛЕ

А недавно, када је друг Тито држао своја предавања у Политичкој школи у Кумровцу, десило се нешто чему се већ нисам надала: да се сретнем са Титом као његов некадашњи курир и да у његовој близини будем више од два сата.

Као члан Савета Политичке школе у Кумровцу, била сам позвана на Титова предавања. Након што је друг Тито одржао предавања, спремала сам се да одем из Кумровца. Но, дознала сам да је у разговору друга Тита и другарице Јованке с неколицином другова случајно било поменуто моје име и да је том приликом било речено: да ли је то другарица курир која је путовала с Титом приликом његовог одласка из окупираног Београда 1941.

Тако сам следећег дана на моју превелику радост, добила позив од друга Тита на ручак у његовој вили у Кумровцу.

Иако сам се, у себи, годинама припремала за такав сусрет, била сам веома узбуђена. Али, Тито има посебну моћ да ослободи људе са којим разговара. Не знам да ли је она садржана у његовом благом погледу, једноставности у понашању и непосредности у разговору, или у свему том заједно, али већ с првим његовим питањем „Да ли се сећаш нашег путовања на слободну територију?“, ја сам се осетила слободном и, тако рећи, као некад, у далекој 1941. години.

Видела сам из разговора да се Тито сећа готово целог путовања, чак и неких појединости, као што је сусећење у народно-ослободилачком одбору двојници сељака, затим, комесара Стеве Сингера, разговора са Словенцем.

Расположен после одржаних предавања у школи, која су била истинско откривање наше историје, Тито је за цело време ручка, на коме су били и неки његови пријатељи и сарадници, живо говорио и о одласку на слободну територију и о другим темама о којима је било речи.

Седећи опет тако близу њега и слушајући га како једноставно разговара, подсетила сам се на њега у 1941. години, када се, исто тако непосредно, обраћао нама који смо били у његовој пратњи.

Посматрала сам га и упоређивала са оном сликом која ми је остала у сећању из 1941. године. Разлика, наравно постоји — прошло је 36 година. Али, када се човек загледа у Тита и када га помно слуша, та разлика, на неки начин, као да ишчезава. Остаје да зрачи његова бодрост, непресушна младост његовог револуционарног духа, његовог широког људског срца.